

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЕДУКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В умовах відродження України і створення національної демократичної держави важливе значення має виховання самостійно і творчо мислячих людей, які б критично осмислювати факти і події навколишньої дійсності, мали можливість вносити нові ідеї в усі сфери життя суспільства. Цілком зрозуміло, що фундамент цих якостей має закладатися у школі з перших років навчання, в подальшому розвиватися в усіх ланках системи освіти.

Мета освіти сьогодні – це створення оптимальних умов для розвитку та саморозвитку учнів, виховання у них уміння приймати самостійні рішення, творчо осмислювати навколишнє. Тому метою нової державної освітньої політики є всебічний розвиток майбутнього покоління. Досягнення цієї мети можливе лише завдяки запровадженню освітніх інновацій у навчально-виховний процес, особистісній орієнтації освіти.

Домінуючою тенденцією в інноваційному русі є щире прагнення педагогічних колективів відшукати шляхи створення нової школи, де було б цікаво і затишно кожному, де статус особистості був би пріоритетним.

Особистісно орієнтовані технології ставлять сьогодні в центр усієї шкільної освітньої системи особистість дитини, забезпечення комфортних та безпечних умов її розвитку, реалізації природничих потенціалів [6; 1]. У центрі зусиль педагогів – інтереси школяра, тому підготовка і проведення уроку має змінюватись: головними дійовими особами на ньому мають бути окремі діти, групи і клас у цілому. На нашу думку, вчитель – невидимий диригент, який вчасно вміє почути, помітити, допомогти, підтримати кожного, залучити до співпраці.

Водночас особистісно орієнтовані уроки – це цінний досвід педагогічної науки, простір для творчості вчителя й учня, поєднання різноманітних форм, методів навчання і прийомів. Для ефективної співпраці учня й учителя на уроці необхідно з самого початку, під час етапу орієнтації створити емоційний настрій кожної дитини на подальшу роботу.

Враховуючи, що у початкових класах формуються важливі підвалини розвитку особистості, вважаємо необхідним розпочинати формування зазначених якостей вже з молодшого шкільного віку. Аналіз досліджень психологів і педагогів свідчить про можливості оптимального розвитку в цієї категорії певних рис особистості.

Проте локальне педагогічне дослідження, проведене нами у загальноосвітніх школах м. Ізмаїла довело, що значна частина педагогів не готова до розв'язання цих завдань. У діяльності багатьох з них панує монологічна спрямованість, недовір'я до самостійних і особливо критичних думок учнів, нав'язування «кінцевих» висновків.

Педагог повинен пам'ятати, що кожна дитина неповторна, вона має свій

індивідуальний темп росту і розвитку, свій індивідуальний спосіб навчання. Тому надзвичайно важливо створити такі умови, які сприяли б навчанню відповідно до рівня розвитку, забезпечували б у процесі навчання подальший розвиток здібностей та інтересів школярів.

Початкова ланка освіти – фундамент шкільного навчання, адже саме тут закладається основа для формування особистості майбутнього громадянина. Уже в початкових класах у дитини є потреба стати особистістю, існує прагнення зайняти певне місце в системі міжособистісних стосунків у структурі колективу. Найголовнішим моментом у спілкуванні вчителя з дітьми є встановлення особистісних контактів з кожною дитиною. Особистісний контакт створює впевненість учня у тому, що його «бачать», «помітили», ним цікавляться, про нього піклуються, на нього звертають увагу. Учні недостатньо знати, що його помічають, він має сприйняти цей момент, пройти через певні відчуття, що свідчать про особистісні зв'язки з педагогом.

Гуманному педагогу передусім притаманна віра в дитину, в її можливості. Створюючи учням умови для успішної діяльності, вчитель допомагає їм виявити великі потенційні можливості, здатність до саморозвитку, самореалізації.

Початкова школа сьогодні – це школа самореалізації і самоактуалізації особистості. Тому, вчителю слід намагатися, щоб учні не стали об'єктами навчання, а були суб'єктами: вміли оцінювати проблему у предметній дискусії, довести правильність своїх міркувань, вміли аналізувати причини помилок та здійснювати самоконтроль.

Інтерес у навчанні є своєрідним епіцентром активізації навчання, розвитку пізнавальної активності школярів, формування у них позитивного ставлення до процесу й результатів своєї праці. Тож формування пізнавального інтересу є і результатом, і необхідною умовою шкільного навчання [6; 7].

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти вже у початкових класах пріоритети надаються розвивальній функції навчання, розвитку самостійності і нестандартності думки учнів, формуванню у них загально-навчальних умінь і навичок.

Загальновідомо, що виховання стійкого інтересу до навчання – процес тривалий і складний. Для досвідченого педагога не є таємницею, що молодший школяр відрізняється від дорослої людини не обсягом знань і умінь, а більш якісною відмінністю: він про все судить по-своєму, бачить, оцінює по-своєму, у нього інша логіка та ін.

Сучасна школа вимагає докорінного переосмислення всієї системи виховання, оновлення змісту, форм і методів духовного становлення особистості на основі гуманізації життєдіяльності учня, створення умов для самореалізації у різних видах творчої діяльності. Всебічно і гармонійно сформована особистість є метою цивілізованого суспільства.

Педагогічний досвід постійно підтверджує встановлену в психології закономірність, що визначальну роль у розвитку особистості дитини відіграють умови виховання. Сучасний етап суспільного розвитку поставив перед школою

та освітою принципово нове завдання – виховання особистості в умовах демократизації. Тобто забезпечення кожному учневі таких умов, за яких могли б найкращим чином реалізуватися його потенційні можливості. Отже, в центрі освітнього процесу дитина мусить стояти як головна мета професійної діяльності вчителя.

Початкову школу слід розглядати як школу життєтворчості, у якій виховуватиметься особистість, здатна до самостворення, творчої побудови життя, конкурентноспроможна в сучасному суспільстві. Вчителю слід також забезпечити учнів психологічними засобами розв'язання завдань життєвого самовизначення у процесі подолання кризи переходу молодших школярів до основної школи.

Потреби молодших школярів забезпечуються їхнім повноцінним розвитком, а інтереси особистості, у свою чергу, узгоджуються із вимогами суспільства.

Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили орієнтації в галузі освіти. Нова освітня філософія визначила головну стратегію педагогічної діяльності: спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття потенційних можливостей та здібностей учнів. Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише на основі широкого запровадження нових педагогічних ідей, технологій, спрямованих на розвиток творчих сил, здібностей та нахилів у молодших школярів.

Тому сучасна початкова школа чекає на професіоналів високого класу, бо надто багато втрачає молодший школяр, коли його навчає недостатньо підготовлений до реалізації особистісно орієнтованого навчання, до запровадження новітніх інформаційних технологій педагог. Школа через учителя вчить дитину жити у світі прекрасного, щоб краса світу творила в самій людині і навпаки. Творча дитина не виникає сама по собі, її треба виховувати і розвивати. У цьому процесі немає головного і другорядного. Тут усе головне – і урок, і розвиток усебічних інтересів дітей поза уроком, і взаємини вихователів та вихованців у колективі.

Із розвитком педагогічних технологій учні й учителі-практики пов'язують можливість такої побудови навчального процесу, яка була б ефективною в умовах масової школи і забезпечувала б успіх діяльності звичайного вчителя [4; 3]. Насамперед, щоб ефективно вирішувати існуючі проблеми під час навчально-виховного процесу, з якими зустрічаються вчителі-практики, необхідно відмовитися від авторитарного стилю, бути схильними до компромісу, до толерантності, інших культурних цінностей тощо.

Сучасний спектр освітніх послуг пов'язаний з використанням засобів сучасних технологій, що потребує докорінної перебудови традиційного навчання, формування нового мислення, зміни менталітету сучасного педагога та учня.

Підвищення вимог до рівня та якості освіти спонукає до пошуку нових шляхів удосконалення навчального процесу, що має особливе значення у

початковій школі, бо школа першого ступеня покликана забезпечити становлення молодшого школяра, розвиток нестандартної думки. Від того наскільки міцними виявляться початкові знання, буде залежати й подальша успішність засвоєння навчального матеріалу у старшій школі. Вважаємо, що важко сформувати едукативне середовище у початковій школі, якщо вчителі різних ланок освіти не будуть співпрацювати.

Разом з тим, слід звернути увагу на всебічну підготовку школярів. Практика свідчить, що вчитель не завжди використовує можливості навчальних занять для розвитку їхньої творчості. А успіхи у навчанні досягаються лише там, де процес навчання будується на основі проблемно-пошукової діяльності молодших школярів, а проблемне навчання вважають теоретичною моделлю розвивального навчання [3; 44].

Ще однією важливою проблемою шкільної освіти є відсутність інтересу до предмету. Але у початковій школі це явище слабо виражене, хоча з часом воно збільшується і чітко простежується, особливо у старшій школі.

Безперечно, інтерес до навчання неможливий, якщо у класі відсутній багатий інтелектуальний фон – постійний обмін знаннями, загальний потяг до них, цікаві і змістовні розмови між дітьми і вчителем тощо. Щоб дітям було цікаво вчитися, не обов'язково робити кожен урок розважальним. Секрет зацікавленості навчанням в успіхах дітей – щоденних, хоча б і незначних, а все ж таки успіхах.

Серед проблем освітян є також навчання обдарованої дитини. Попри солідні теоретичні і практичні наробки у цьому плані все ж існують окремі прогалини. Зокрема, відсутні чіткі практичні рекомендації, край необхідна індивідуалізація підходу до розвитку і самореалізації дітей у різних умовах навчання [8; 3].

Таким чином, вирішення цих завдань має забезпечити побудову ефективного навчально-виховного процесу, який би задовольнив потреби сучасної освіти. Створення едукативного (навчального, розвивального і виховного) середовища у початковій школі – процес тривалий і складний. Тут потрібна система ретельно продуманих заходів і прийомів, за яких використовуватимуться всі можливості навчально-виховного процесу. Не слід нехтувати закономірностями розвитку дітей на тій підставі, що та чи інша нова система навчання дає оптимістичні прогнози. Навчити можна всього за будь-якої системи, та головне – якими засобами досягається успіх і як він відбивається на розумовому й фізичному розвитку учнів.

Розв'язування нестандартних завдань, організованих у певну систему, має бути нормою педагогічної практики, бо цей вид навчальної праці найкраще розвиває розумові можливості школярів, їхні пізнавальні інтереси і взагалом створює творчу атмосферу у процесі сприймання та засвоєння знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біда О. Особистісно орієнтоване навчання і виховання – основа підготовки майбутнього класовода // Початкова школа. – 2002. – № 6. – С. 8-10.

2. Бех І. Інваріанти особистісно орієнтованого підходу до виховання дитини. // Початкова школа. – 2001. – № 2. – С. 3-7.
3. Матвієнко П. Орієнтир на освітні технології // Початкова школа. – 2000. – № 1. – С. 3-4.
4. Майборода В. Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів // Початкова школа. – 1998. – № 6. – С. 7-9.
5. Набой С. Особистісно орієнтоване навчання у початковій школі // Початкова школа. – 2005. – № 11. – С. 1-4.
6. Савченко О. Освіта повинна бути не тільки доступною, а й якісною // Початкова школа. – 2001. – № 10. – С. 1-5.
7. Сарапулова Є. Виховання обдарованої дитини // Початкова школа. – 2000. – № 2. – С. 3-5.